

В. В. Бугайчук

Житомирський національний агроекологічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Проведено оцінку інтегральної ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області та обґрунтовано напрями її підвищення.

Ключові слова: виробничий потенціал, інтегральна оцінка виробничого потенціалу, складові виробничого потенціалу: трудовий, матеріально-технічний, ресурсний, фінансовий, інтегруючий та економічний.

Дана оценка интегральной эффективности использования производственного потенциала сельскохозяйственных предприятий Житомирской области и разработаны направления ее повышения.

Ключевые слова: производственный потенциал, интегральная оценка производственного потенциала, составляющие производственного потенциала: трудовой, материально-технический, ресурсный, финансовый, интегрирующий и экономический.

The article evaluated the integrated effectiveness of agricultural enterprises production potential in Zhytomyr region as well as directions of its improvement.

Keywords: production potential, calculates the integral efficiency of agricultural enterprises production potential, the components of production potential, material and technical potential, resources potential, financier potential, emergency and economical potential.

Досягнення та утримання конкурентних переваг вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами на світовому ринку можливе за умови ефективної реалізації виробничого потенціалу. Недостатня увага до вирішення цієї проблеми призводить до втрат підприємством економічних вигід унаслідок зростання поточних витрат на поліпшення якості земельних ресурсів, удосконалення трудових ресурсів, ремонт об'єктів основних засобів тощо. За таких умов актуальним є питання оцінки ефективності використання виробничого потенціалу і розробки рекомендацій її підвищення у сільськогосподарських підприємствах.

Проблема оцінки ефективності використання виробничого потенціалу знайшла відображення у працях В. Г. Андрійчука, О. М. Алімова, Б. Є. Бачевського, Д. П. Богині, А. І. Даниленко, М. І. Долишнього, І. В. Заблудської, І. М. Репіної, О. О. Решетняка, О. С. Федоніна. Але, незважаючи на значну кількість опублікованих наукових досліджень, досі не вироблено єдиної методики оцінки виробничого потенціалу, що і зумовило проведення даного дослідження.

Метою цієї роботи є оцінка ефективності використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області та розробка практичних рекомендацій щодо її підвищення.

Виробничий потенціал підприємства є інтегральним відображенням поточних і майбутніх можливостей економічної системи щодо трансформування вхідних ресурсів за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні інтереси [1]. Для забезпечення ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств важливою проблемою є здійснення оцінки його використання в сільськогосподарських підприємствах. Це дозволить насамперед ліквідувати проблемні елементи в системі використання ресурсів, регулювати їх дисбаланс, перейти на альтернативні сільськогосподарському види діяльності.

Аналіз здійснюється за врахування всієї сукупності складових виробничого потенціалу. Проте попередньо необхідно розрахувати окремі показники ефективності використання трудового, матеріально-технічного, ресурсного, фінансового, інтегруючого та економічного потенціалу як складових виробничого. Кінцевим результатом має стати визначення інтегрального впливу певної сукупності нововведень на виробничий потенціал підприємства.

Доцільним буде проведення аналізу ефективності окремих складових виробничого потенціалу, що дозволить у подальшому дати інтегральну оцінку складовим виробничого потенціалу (табл. 1).

Таблиця 1

Значення індексів ефективності окремих складових виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області*

Роки	Індекс фондівдачі	Індекс землевіддачі	Індекс продуктивності праці	Інтегральна ефективність
2007	1.000	1.000	1.000	1.000
2008	1.259	1.320	2.618	1.732
2009	1.310	1.360	2.756	1.809
2010	1.470	1.553	3.124	1.871
2011	1.500	1.619	3.759	1.926
2011–2007 (у середньому)	1.385	1.478	3.064	1.824

* Джерело: власні дослідження.

На основі розрахованого за період 2007–2011 рр. середнього значення вказаних індексів можна зробити висновок, що складові, маючи рівні умови, розвиваються по-різному. Так, за досліджуваний період найвищий темп зростання має продуктивність праці (3,759), яка збільшилась у 3,5 раза. Проте значно менші темпи спостерігаються у землевіддачі (1,619) та фондівдачі (1,500).

Виробничий потенціал у розвитку економічних процесів потребує управління його використанням, тому виникає необхідність в оцінці ефективності завантаження потенціалу на різних етапах розвитку [2]. Оскільки виробничий потенціал являє собою складно організовану систему різних взаємопов'язаних елементів, доцільно визначати рівень ефективності їх використання, керуючись загальними засадами співвідношення результату та витрат [3]. При аналізі ефективності використання виробничого потенціалу доцільно враховувати всю сукупність складових виробничого потенціалу, а саме: трудову, матеріально-технічну, ресурсну, фінансову, інтегруючу та економічну. Кінцевим результатом є визначення інтегрального впливу певної сукупності на виробничий потенціал підприємства.

За методикою, запропонованою А. Мустафаєвим і А. Спірягіним, індекс інтегральної ефективності визначається на основі шести основних показників, які характеризують здатність (можливості) виробничого потенціалу та загальну ефективність виробництва у сільському господарстві, а саме: трудового потенціалу

(*Imn*), матеріально-технічного потенціалу (*Imtn*), ресурсного потенціалу (*Ipn*), фінансового потенціалу (*Ifn*), інтегруючого потенціалу (*Iin*) та економічного потенціалу (*Ien*). Загальний вид індексу інтегральної ефективності (*Dev*) при наявності *N* вихідних індексів буде таким:

$$Dev = (Imp + Imtp + Irp + Ifp + Iip + Iep) / 6.$$

Результати розрахунків індексів наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка ефективності використання виробничого потенціалу аграрних підприємств Житомирської області*

Показники	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2001–2007 рр. (середнє)
Індекс трудового потенціалу (<i>Itp</i>)	1.000	1.689	1.886	2.117	2.613	2.084
Індекс матеріально-технічного потенціалу (<i>Imtp</i>)	1.000	0.756	0.984	1.009	1.110	1.013
Індекс ресурсного потенціалу (<i>Irp</i>)	1.000	1.226	1.326	1.410	1.494	1.378
Індекс фінансового потенціалу (<i>Ifp</i>)	1.000	1.112	1.017	1.046	1.071	1.062
Індекс інтегруючого потенціалу (<i>Iip</i>)	1.000	1.109	1.185	1.223	1.220	1.210
Індекс економічного потенціалу (<i>Iep</i>)	1.000	1.007	1.103	1.184	1.213	1.115
Інтегральна ефективність виробничого потенціалу (<i>Dev</i>)	1.000	1.149	1.250	1.331	1.453	1.137

* Джерело: власні дослідження.

Наведені у табл. 2 дані свідчать, що інтегральна ефективність виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області за 2007–2011 рр. зросла на 0,137.

Найбільшою мірою зміни у виробничому потенціалі сільськогосподарських підприємств відбулися на індексі трудового потенціалу, який коливався від 1,6 до 2,6. Ці коливання тісно пов'язані зі зменшенням кількості працівників в аграрному секторі.

Необхідно зазначити, що ринок праці переповнений робочою силою, та все ж попит на висококваліфіковані робітничі кадри у сільськогосподарських підприємствах постійно зростає. Головними проблемами нестачі робочих кадрів є: неprestижність роботи, низька заробітна плата та деградація робочої сили внаслідок тривалого скорочення сільськогосподарського виробництва. В умовах розвитку науково-технічного прогресу виникає потреба підвищення рівня кваліфікації спеціалістів та працівників масових професій аграрних підприємств для впровадження новітніх технологій та техніки з виробництва сільськогосподарської продукції. Втім через дефіцит коштів більша частина аграрних підприємств не може забезпечити підготовку, перепідготовку та підвищення рівня кваліфікації персоналу. Тому проблема забезпечення аграрного виробництва висококваліфікованими кадрами є нагальною і потребує вирішення.

Зростання індексу ресурсного потенціалу на 0,378 пояснюється підвищенням ефективності використання земельних угідь. Сільськогосподарські підприємства, адаптуючись до ринкових умов, стали більше приділяти увагу економічному, інтегруючому та фінансовому потенціалам. На це вказують позитивні коливання їхніх індексів від 1,1 до 1,2. Проте фінансова складова характеризується у переважній більшості сільськогосподарських підприємств перевищенням кредиторської

заборгованості над дебіторською, низькою загальною ліквідністю та від'ємним значенням рентабельності фінансово-господарської діяльності. Незадовільний фінансовий стан аграрних підприємств зумовлює гальмування розвитку економічного, матеріально-технічного, ресурсного та інтегруючого потенціалів.

Спостерігається тенденція незначного зростання матеріально-технічного потенціалу (0,013). Це є підтвердженням того, що матеріально-технічний потенціал перебуває в кризовому стані за рахунок зношування технічних засобів на 80 %.

Світовий досвід говорить про те, що підприємства з високим рівнем ефективності використання потенціалу як суб'єкти діяльності є економічно результативнішими, оперативніше пристосовуються до зовнішніх умов та дозволяють найповніше задовольняти споживчий попит та зводити норму прибутку до середньогалузевої [1, с. 43].

Доцільно подати оцінку виробничого потенціалу Житомирської області в розрізі районів та провести групування за станом розвитку виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств (табл. 3), що дозволить побачити, в яких районах виробничий потенціал досяг критичної точки розвитку і потребує негайних втручань.

Таблиця 3

Групування адміністративних районів Житомирської області за станом розвитку виробничого потенціалу*

Інтервальна оцінка розвитку виробничого потенціалу	2007 р.		2008 р.		2009 р.		2011 р. у порівнянні до 2007 р., +, –	
	Dev	к-сть районів	Dev	к-сть районів	Dev	к-сть районів	Dev	к-сть районів
до 1.000	–	–	–	–	–	–	–	–
1.001 – 1.100	1.058	6	1.063	7	1.068	7	0.01	1
1.101 – 1.200	1.167	6	1.172	7	1.178	7	0.01	1
1.201 – 1.300	1.274	8	1.290	7	1.296	6	0.02	–1
1.301 – 1.400	1.382	3	1.396	2	1.398	3	0.02	–
У середньому по області	1.220	23	1.230	23	1.235	23	0.02	–

* Джерело: власні дослідження.

Здійснивши оцінку ефективності виробничого потенціалу в розрізі районів Житомирської області, можна зробити висновок, що найвища ефективність виробничого потенціалу спостерігається в районах, які розміщені у групі з діапазоном від 1,301 до 1,400. До цієї групи належать Андрушівський, Бердичівський та Попільнянський райони. Найнижчу ефективність демонструють райони, які знаходяться у групі від 1,001 до 1,100, а саме: Лугинський, Баранівський, Народицький, Володар-Волинський та ін.

Розбалансованість системи використання виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств зумовила розробку складових механізму підвищення ефективності виробничого потенціалу в сільськогосподарських підприємствах (див. рисунок).

Таким чином, формування повноцінного виробничого потенціалу аграрного сектора слід здійснювати з переходом його галузей на інтенсивно-інвестиційний напрям розвитку на основі інтелектуального ресурсу та залучення системи аграрного кредитування, що сприятиме створенню зручних умов переливу капіталу і робочої сили в інші сфери економічної діяльності.

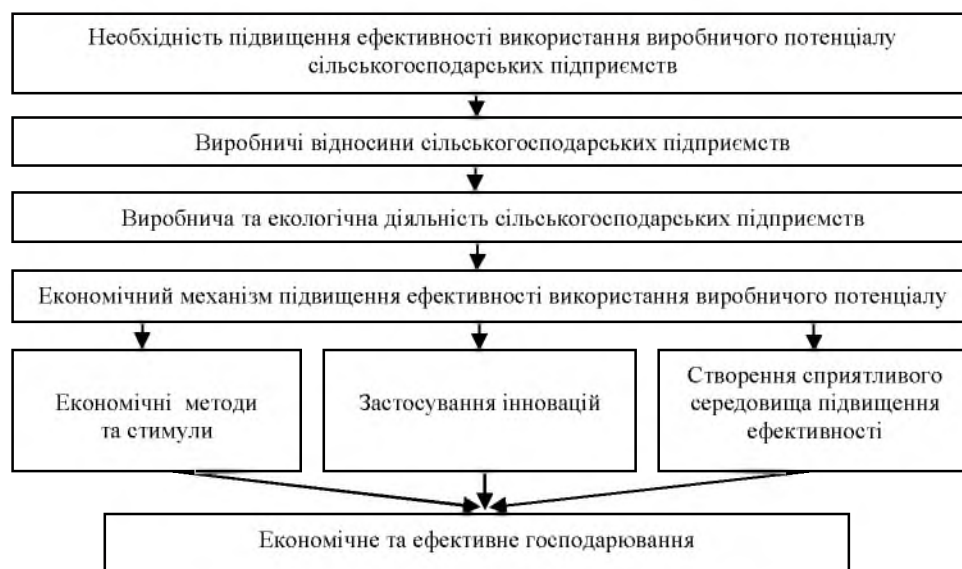

Рис. Складові механізму підвищення ефективності виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств*

*Джерело: власні дослідження.

Висновок: здійснивши оцінку ефективності використання виробничого потенціалу, можна стверджувати, що виробничий потенціал сільськогосподарських підприємств у даний час значно виснажений і потребує негайного відтворення. При нарощуванні потенціалу необхідно дотримуватися оптимального співвідношення елементів виробничого потенціалу, їхньої збалансованості, що сприятиме збільшенню ефективності їх використання та підвищенню рівня розвитку сільськогосподарських підприємств.

Бібліографічні посилання

1. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексик. – К. : КНЕУ, 2003. – 316 с.
2. Мустафаєв А. Агропродовольственный потенциал северного рынка / А. Мустафаєв, В. Спиригин // Междунар. с.-х журн. – 2010. – № 3. – С. 39–40.
3. Россоха В. В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств : монографія / В. В. Россоха. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 447 с.
4. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монограф. / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 292 с.
5. Статистичний щорічник Житомирської області за 2011 рік / за ред. О. В. Рижкової. – Житомир : Головне управління статистики у Житомирській області, 2011. – 566 с.
6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] / за ред. О. Г. Осауленко. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 14.01.2013 р.